

ESKİŞEHİR HALK EVİ DERGİSİ'NDE YEREL YAZARLARIN GÖZÜYLE CUMHURİYETİN 10.YILI DEĞERLENDİRMELERİ

10th ANNIVERSARY OF THE LOCAL WRITERS IN THE ESKİŞEHİR HALKEVİ
(ESKİŞEHİR PEOPLE'S HOME) JOURNAL

Mesut ERŞAN¹

Özet

Lozan antlaşmasından sonra süratle inkılap hareketlerine girişen yeni Türkiye öncelikle rejim sorununu halletmiş ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet rejimini benimsemişti. Oldukça sancılı geçen cumhuriyetin ilanı sürecinin sonunda modern ve batılı anlamda bir düzen kurmaya çalışan genç Türkiye'nin idarecileri içte ve dışta birçok engelle karşılaşmalarına rağmen çok önemli işler başarmışlar, siyasal, sosyal, toplumsal ekonomik bir değişim ve dönüşümün mimarı olmuşlardır. Yeni bir düzen ve yeni bir insan tipi yaratmanın gayreti içinde olan idareciler bu erken cumhuriyet dönemi uygulamalarının sonuçlarını ve halkın desteğini görmek, öte yandan geleceğe dönük daha sistemli planlar yapmak amacıyla 1933 yılında kutlama törenleri düzenlediler. Bu törenlerin en önemli merkezleri hiç şüphesiz Halkevleri oldu. Yeni teşekkül etmiş olan bu kurumlar Cumhuriyetin ve inkılapların yerleşmesi ve benimsenmesi konusunda büyük gayret gösterdiler. Bu makalede Eskişehir Halkevi Dergisindeki yazıları ile birer devrim gönüllüsü görevi icra eden yerel yazarların Cumhuriyetin 10.yılında sahip oldukları fikir ve görüşler değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet, Yerel, Halkevi

Abstract

After the Lausanne Treaty, the new Turkish government, which had started its reform movements quickly, first took care of the regime problem and adopted the Republican regime on 29 October 1923. The administrators of the young Turkey, who is trying to establish a modern and western sense of order at the end of the province of the last republic, encountered many obstacles both inside and outside. Nevertheless, they have accomplished very important works, and political, social, social economic change and they have become architects of all. The administrators, who were striving to create a new order and a new type of people, organized celebration ceremonies in 1933 to see the results of these early republican practices and the support of the people, but also to make more systematic plans for the future. The most important centers of these ceremonies were no doubt Halkevi (People's Houses). These newly formed institutions made great efforts in the settlement and adoption of the Republic and reforms. In this article, the writings of Eskişehir Halkevi magazine and the opinions and opinions of the local authors who were performing revolution volunteer activities in the 10th year of the Republic were evaluated.

Key words: Republic, Local, Halkevi

¹Prof. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir

Giriş

Milletlerin hayatlarında yıl dönümleri önemli yer tutar. On yıllık, elli yıllık, yüz yıllık süreler sonunda kat edilen mesafe, kazanılan başarılar tüm milletin hafızasına kaydedilmek üzere büyük törenlerle kutlanır, sevinçler ve üzüntüler paylaşılır, yapılan işlere halkın desteği ve katkısı gözlemlenir, buna göre de daha iyi bir gelecek için planlar yapılır. Bu kutlamaların örneklerini Türkiye’de de görmekteyiz. 2023 yılında Cumhuriyetin 100. Yılı’nı kutlayacak olan Türkiye, 50.yılı büyük törenlerle kutlamış, Mustafa Kemal Paşa’nın bizzat iştirak ettiği 10.yıl törenleri ise daha görkemli ve anlamlı olmuştur. Zira 1923’te Lozan antlaşmasıyla batılı devletlerle anlaşma sağlayan yeni Türkiye süratle inkılaplara girişmiş, Osmanlı Devletine ait kurumlar kapatılarak yerine yeni kurumlar ikame edilmişti. Bu süreç sanıldığı kadar kolay olmamış sancılı geçen yılların ardından genç Cumhuriyet ilk on yılını tamamlamıştı. Yeni düzenin yerleşmesi, kök salması ancak çok iyi anlaşılması ve içselleştirilmesi ile mümkün olabilirdi. Yeni cumhuriyetin idarecileri başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere ilk on yılını tamamlayan genç Cumhuriyet için bir kutlama programı tertip etmiş ve bu maksatla 11 Haziran 1933 tarihinde “Cumhuriyet’in İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu”¹ adı altında bir kanun çıkarılmıştır. Öte yandan Resmi Gazetede yayımlanan kararname uyarınca Onuncu yıl kutlamalarının bütün yurttan yapılabilmesi için, işi merkezde yürütecek olan başbakanlığa bağlı olmak üzere C.H.F’sı Umumi Kâtibi Kütahya Milletvekili Recep (Peker) Bey’in başkanlığında, C.H.F’sı Umumi kâtibi Erzurum Milletvekili Nafi Atuf ile Milli Müdafaa, Dâhiliye ve Maarif Vekilleri Müsteşarlarından oluşan “Kutlama Yüksek Komisyonu”² kurulmuştur. Sonuçta hazırlıklar tamamlandıktan sonra bütün yurttan Cumhuriyetin 10. Yılı büyük törenlerle kutlanmış, açılan sergilerle, verilen konferanslarla, düzenlenen halk kürsüleri ve afişlerle halkın Cumhuriyet’in değerlerini ve inkılabın değerlerini anlaması ve Türk İnkılabı’nın toplumun tabanına benimsetme çalışmalarının sonuçları değerlendirilmiştir. Mustafa Kemal paşa 10.Yıl nutkunda belirttiği gibi Az zamanda çok ve büyük işler yapıldığı bu işlerin en büyüğünün, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu olduğu fakat yapılanların yeterli olmadığı, daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azminde bulunulduğu vurgulanmıştı.

¹ T.C. Resmi Gazete, 26 Haziran 1933, Sayı 2437, s. 1(Kanun no:2305)

² T.C. Resmi Gazete, 15 Temmuz 1933, Sayı 2452, s.(Kararname no:14441)

Mustafa Kemal Paşanın özellikle vurguladığı yapılan işlerin en önemlisi hiç şüphesiz Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşudur. Ancak sonrasında yaşanan gelişmeler, Cumhuriyetin ilk on yılında yaşanan zorluklar, aşılması gereken engeller, yurttan ve dünyadan aldığı tepkiler, dünya ekonomik krizinin genç Cumhuriyete etkileri ve inkılaplara karşı tepkiler, asıl önemli sürecin Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yaşanan ilk on yıl olduğunu gösteriyor. Bu süreç genç Türkiye'nin yeni rejimi içselleştirmede sorunlar yaşadığı, Cumhuriyet rejiminin yaşayıp yaşayamayacağı konusunda tereddütlerin olduğu bir süreçtir. Ne mutlu ki bu tereddütler boş çıkmış, 10.yılda düzenlenen etkinliklere halkın katılımı ve desteği fevkalade olmuş, topyekûn Cumhuriyete ve değerlerine sahip çıkılmıştır. Hiç şüphe yok ki bu sürecin mimarları da yeni sisteme en çabuk intibak eden, cumhuriyete gönül veren ve toplumun öncüleri vazifesini ifa eden şairler ve yazarlar olmuştur. Öte yandan kurumsal olarak yeni sisteme, dönüşüm ve değişime en büyük katkı henüz oluşturulmuş bulunan Halkevlerinden olmuştur. Halkevi bünyesinde çıkarılan dergiler vasıtasıyla Cumhuriyetin kazanımları ve geleceğe dönük projeler halkla paylaşılmış, yeni gelişmeler için uygun ortamın yaratılmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda Eskişehir Halkevi de üzerine düşen görevi layıkı veçhile yerine getirmiştir.

Eskişehir Halkevi

Halkevleri, Türk ocaklarının kapatılmasından sonra, Türk inkılabının ve gerçekleştirilen inkılap hareketlerinin halka benimsetilmesi amacıyla kurulan örgütlerdi. Halkevleri ve halkodaları vasıtasıyla girilen propaganda ve eğitim çabalarında ulusal aydınların yanı sıra, yerel yazarlar ve aydınlar da önemli görevler üstlenmişlerdir. 19 Şubat 1932 tarihinde 14 il merkezinde açılan³ ve milli kültür sahasında çalışmış olan Türk Ocaklarının yerini alan Halkevleri kısa sürede birçok il ve ilçeye yayılarak halkçı ve milliyetçi ideolojinin Anadolu'da yerleşmesinde aktif görev üstlenmişlerdir. Ancak 1951'de Demokrat Parti iktidarı tarafından çıkartılan özel bir kanunla halkevleri kaldırılmış; bütün mal varlıkları da hazineye devredilmiştir⁴

Eskişehir Halkevi ilk açılan halkevlerindendir. Halkevinin ilk açılışı Giresun mebusu Hakkı Tarık (Us) tarafından yapılmış Kurun gazetesi vasıtasıyla Atatürk'ün iltifatına mazhar olmuştur⁵.

³ Neşe G.Yeşilkaya, "Halkevleri" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm**, c.2, İstanbul 2002, s.113.

⁴ **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 7882, 11.08.1951 (Kanun No: 5830) ve TBMM Kanunlar Dergisi, TBMM Basımevi, Ankara, 1951, Dönem.9, Cilt.33, s.937-939.

⁵ **Eskişehir, 15 yılın Kitabı**,(çıkaran:CHP Eskişehir İlyön Kurulu)İstanbul Tarihsiz.,s.115.

Halkevlerinin Eskişehir Şubesi, yayın organı olan “Halk Evi” Dergisinde “Evimiz” başlığıyla şöyle tanıtılmaktadır. “*Evimiz ülkü evi, fikir evi, kültür evidir. Oraya bir inanış ve bir sevgi ile kendilerini öz yurdun büyük varlığına bağışlamış olan şahsiyetler toplanır. Bu evin kapıları halka ve hakikate açıktır. Çok ince ve derin araştırmalar ve çalışmalarla kurulmuş olan Halkevi, Türk milletini medeni dünyada, en layık olduğu yere yükseltmek heyecanı ile açılmıştır. Her Türk vatandaşı, bu ılık ve temiz yuvada insani ve medeni tekâmülünün malzemesini bulabilir. Çünkü Halkevi, içtimai, ilmi ve hayati bütün icapların sürüklediği yollarda yürüyen bir fikir varlığıdır.*”⁶

Eskişehir Ticaret ve Sanayi Odasının Cumhuriyetin Onuncu yılı münasebetiyle çıkardığı bültende Halkevleri şöyle tanıtılır. “*Halkçılık prensipleri dâhilinde memleketin bütün kuvvetlerini toplayan Halk evleri teşkilatı Cumhuriyetin, Cumhuriyet Halk fırkasının en mühim muvaffakiyetlerinden biridir. Nitekim Halkevleri kurulduğu günden beri daima terakki ve inkişaf sahasında yürümektedir. Memleketin âlimleri, sanatkârları, edipleri, muharrirleri, tüccarları, sporcuları... Bütün ilim sanat ve iş sınıflarına dâhil bulunanlar, bu teşkilatın çerçevesi içerisinde nurlu ve feyizli yollar almaktadır.*”⁷

Yine Halk evi dergisinden öğrenildiğine göre Eskişehir halk evi diğer halk evlerinde olduğu gibi dokuz şubeye ayrılmıştır. Bunlar; İçtimai Yardım, Dil Tarih, Edebiyat, Köycüler, Kütüphane ve Neşriyat, Temsil, Halk Dershaneleri, Spor, Güzel Sanatlar şubeleridir⁸. İlk Başkanlığını Osman Bey’in⁹ yaptığı Eskişehir halkevinin açıldığı günlerde 288 üyesi vardır. Bunun 58’i dil edebiyat tarih, 13 ü güzel sanatlar, 26 sı temsil, 82si spor, 52 si içtimai yardım, 14 ü halk Dershaneleri, 21 i kütüphane ve neşriyat, 22si de köycüler şubesine mensuptur. Üyeler içinde 2 Avukat, 13 Doktor, 93 Muallim, 15 Tüccar, 3 Çiftçi, 21 İşçi, 150 diğer meslek erbabıdır. Üyelerin 267si erkek 21’i kadındır¹⁰. Eskişehir’de ilerleyen zaman içinde halkevlerinin ve Halk odalarının sayısı artmış 22 Şubat 1948’de 4 halkevi 62 halkodasına ulaşılmıştır¹¹.

Halkevlerinin çıkardığı ilk yayın organı, Eskişehir Halkevi tarafından 30 Ağustos 1932 den itibaren yayımlanmaya başlanan *Halk Evi*¹² (sonraki adıyla *Porsuk*)

⁶ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası, 29 Teşrin-i evvel (1)933, No 13-15, s.158.

⁷ **T.C. Eskişehir Ticaret ve Sanayi Odası Bülteni**, Eskişehir 1933, s.9

⁸ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası, 29 Teşrin-i evvel (1)933, No 13-15, s.158.

⁹ Soyadı yasasından sonra Işın Soyadını almış ve bilahare milletvekili olmuştur.

¹⁰ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası, 29 Teşrin-i evvel (1)933, No 13-15, s.159

¹¹ Sefa Şimşek, **Bir ideolojik Seferberlik Deneyimi, Halkevleri, 1932-1951**, İstanbul 2002, s.251

¹² Derginin adı bazı sayılarda “Halk Evi” olarak ayrı; bazı sayılarda da “Halkevi” şeklinde bitişik yazılmıştır.

dergisidir¹³. Yazı ve Neşriyat müdürlüğünü Faruk Şükrü, İdare İşleri Müdürlüğünü Abdülkadir Ziya'nın¹⁴ yaptığı derginin ilk yazarları arasında, Faruk Şükrü ve Abdülkadir Ziya ile birlikte Ali Numan, Doktor Nuri, Ahmet Şükrü, Doktor Şükrü, Doktor Nuri Mustafa, Osman Şeref, Kâzım, Ahmet Hâmit, Necip Necati, gibi yerel yazarlar yer almaktadır.

Yerel Yazarların Gözüyle Cumhuriyet ve İnkılaplar

Eskişehir Halkevi Dergisinin 13-14-15. sayılarını birleştirilerek 29 Ekim 1933 tarihinde “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası” olarak yayımlanmıştır.

Dergi'nin 13-15. sayısında “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü” başlıklı bir makale yazan Temyiz Mahkemesi İcra ve İflas Dairesi Reisi Fuat Hulusi Bey, cumhuriyetin ilk on yılında birkaç asra sığmayacak kadar engin ve derin inkılaplar yapıldığını, bunu da tarihin ve asrın en büyük dehası olan Mustafa Kemal'e borçlu olduğumuzu belirttikten sonra Türklük vurgusunda ve tarifinde şu satırları kaleme almıştır: “*Türk evet muhariptir, kahramandır. Çünkü başka türlü bir yurt sahibi olmak imkânsızdır. Fakat Türk yalnız bu değildir. İşte on yıllık yeni tarihi, işte altın destanlı ırkının bugün keşfedilmeye başlanan ve tarihten önceki zamanlara kadar dayanan eski medeniyet tarihi. Bunlar hakikatlerin şiir ve belagat ile bu ulu soyun nelere kadir olduğuna ancak birer örnek, lakin ne şaşaalı birer örnektir.*”¹⁵

Aynı makalede inkılaplar şöyle savunulur: “... bu gün yaşadığımız inkılapları zaruri kılan asıl amil yirminci medeniyet asrında müstakil bir millet olarak yaşamak için başka bir yolun bulunmaması ve bulunmak ihtimali de olmamasıdır. Millet hayatı ferdin vicdanına ait olan din telakkilerine dayanarak yürütülemez¹⁶. Milli varlığın ancak milletin öz sinesinden doğan ve sosyal bünyesine uyan maşeri müesseselerle istiklal hayatının gerektirdiği bilgi, kültür ve ahlakla korunabileceği, ifade edilen makalede inkılaplar gerekçeleriyle şöyle yorumlanmaktadır: “*İşte millî hayata uymayan, hatta dinde bile yeri olmayan hilafet müessesesinin ilgası bu sebeple Türk Cumhuriyetinin ilk işi olmak lazım gelmiş ve*

¹³E.Semih Yalçın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I,Kaynaklar**, Ankara 2004, s.208. Derginin adının Halk Evi olmasıyla ilgili Derginin Haziran 1938 tarihli 40.sayısında şöyle bir Anekdote yer almaktadır: “Dergimizi Halkevi” olarak neşredildiği sırada Atatürk şehrimize şeref vermişlerdi. Cumhuriyet Halk Partisinde Evin çalışmaları hakkında birçok sorular sorduktan sonra, dergiyi görmek istediler. Daha önce hazırlanan küçük bir koleksiyon kendilerine takdim edildi. Atatürk derginin üstündeki Halk evi kelimesini görünce, o zaman genel sekreter vekili olan Saffet Arıkan'a dönerek: Siz çıkaracağınız mecmuaya nasıl bir isim buldunuz diye sordular. Sayın ve kıymetli Saffet Arıkan Halkevi isminin daha ziyade merkezde neşredilecek bir mecmuaya verilebileceğini fakat bu emrivakinin kendilerini tereddüde düşürdüğünü söyleyince Atatürk: Mademki Eskişehirli sizden önce davranmışlar ve mecmualarına Halkevi adını koymuşlardır. Onların bu müktesep haklarına riayet lazımdır buyurdular. Bu suretle dergimizin ismi inkılabın büyük yaratıcısı tarafından tensip ve tescil olundu.”

¹⁴Faruk Şükrü ve Abdülkadir Ziya Eskişehir'de yayımlanmakta olan Sakarya Gazetesinde de aynı görevi yürütmekte idiler.(Eskişehir, Ticari,Zirai,Coğrafi, Tarihi, malumat ve Halk Bilgileri, (Toplayan: Faruk Şükrü)Eskişehir 1934.,s.74

¹⁵ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkalade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.1

¹⁶ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkalade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.2

Cumhuriyetimiz bu kat'i ve esaslı zaferi, Türkü asri hayatın icaplarına uymak istidadından mahrum zannedenlerin büyük hayretlerini mucib olmuştur.¹⁷ “Münevver bir Cumhuriyet idaresinde irticai müesseselere yer bırakılamazdı. Bunun için medrese ve tekke gibi geri zihniyeti temsil eden ve hurafelere dayanan müstehaseler ortadan kaldırılıverdi. Ferdi ve vicdani olan din ile milli ve içtimai olan dünya işleri birbirinden tefrik edilip siyasette ve mektepte layıklık esası kuruldu. Kati bir azim bir azim ve imanla girdiğimiz medeniyet manzumesinde ayrılık ve gerilik ifade eden, milliyetimizi korumak şöyle dursun, başımızı ve gözlerimizi bile koruyamayan, ter ve yağmur yiyince alnümüzü ve yüzümüzü kızartan fesleri çıkarıp herkes gibi biz de fen ve sanatın insanlar için en elverişli olarak icat etmiş bulunduğu zarif şapkaları giydik. Fakat kırmızı serpuşun milli hiç bir mahiyeti olmadığını söyleyip dururken bu sade işde bile harekete geçebilmemiz ancak şanlı mürşidimizin emir ve işaretleriyle mümkün olabildi.

Asri kanunlarımız ve millî anane ve istidatlarımız erkek ve kadınlarımız arasında beraberlik ve arkadaşlık tesis ve temin etti.. Kadınlarımızın içtimai hayatta kazandıkları hürriyet ve yüksek terakki ve muvaffakiyetler Avrupa'nın bazı feminist cemiyetlerine bile gıpta verecek derecededir.

Bir milletin yarısı erkekse yarısı da kadındır. Hem bunlar biri birini tamamlayan yarımlardır. Cumhuriyetten evvel içtimai uzviyetimizin bir tarafı adeta meflûç gibi idi. Çünkü kafes ve taassup onu maddi manevi nurdan mahrum yaşatıyordu. Milli birliğimizi yaratırken kadın ve erkek beraberliğini ihmal edemezdik. Cumhuriyetin artık rüştünü kazanmış olan çocukları bu gün, terakki ve tekâmül yolunda el ele yürüyebiliyorlar.

Cumhuriyetin son yüksek eserlerinden biri de yeni üniversitemizdir. Meşrutiyetin güzel bir eseri olan Darülfünun asil güzelliğini ve bütün Türklüğe şamil olacak feyzini Cumhuriyetin bu yeni inkılap aşısı ile canlandıktan sonra gösterecektir. Çünkü bu, hayat veren, hakikatle el ele yürüyen bir inkılaptır. Şüphesiz bu yeni irfan müessesemiz de büyük Gazinin memleket ve millete kutlu bir armağandır. Fakat yukarıdan beri yalnız bir kısmını, hem de pek sönük ve aciz bir ifade ile sayabildiğimiz muazzam eserler de hep onun değil midir¹⁸?

Makalede Eskişehir'de Halkevinin ve Halk Fırkasının ortaklığı ile yapılan çalışmalar da şöyle ifade ediliyor:

¹⁷ Halk Evi, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.3

¹⁸ Halk Evi, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.4

“Düşman mermileriyle göğsü delik deşik olduktan başka, kurtuluş gününün arifesinde iltizami olarak yakılmış, Cumhuriyetin şefkatli ellerine bir yangın yeri olarak geçmiş olan Eskişehir’imizin bu on yıl içinde kazandığı şenlik elbette eski güzel günlerin şenliğini geçmiştir. Eskişehir’imiz de memlekette umumi olan yeni feyizden hissesini almış, adeta yeni bir mamure olmuştur.

Her faaliyet sahasında azami imkânın müsait olduğu muvaffakiyetleri gösteren münevver hükümetimiz bu bayram günlerinde bize şeker değil, koca bir şeker fabrikası hediye etti. Eskişehir’imizin büyük, küçük halkı bu nimetin şükürünü ödemek yolunda bütün gayretlerini sarf edeceklerdir.

“Halkımızın bedeni, fikri ve iktisadi ihtiyaçlarını gözetmek hususunda hükümetimizle istinat ettiği Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilâtı biri birine muvazi iki yoldan yürüyen hamî ve mürşitlerimizdir. Eskişehir’imizin genç kolları ve dimağları bu sayede gürbüz ve sağlam olarak yetişiyor. Vilâyetimizin köylerine varıncıya kadar yayılan Fırka ve Halkevi teşekkülleri büyük reisimizin yaptığı ve yapacağı yoklama ve imtihanlarda: “Ulu reis! İzinde yürüdük ve yürüyoruz; verdiğin yüksek direktiflerden ilham alarak çalıştık ve çalışıyoruz, diyebilecek vaziyettedirler. Bu, şehrimizin ve vilâyetimizin hem kurtuluş şükranını, hem yükseliş iftiharını teşkil eder. Bir Türk için en yüksek zevk ve saadet de bu değil midir....?”

Derginin yazarlarından Afyon Mebusu İzzet Ulvi Bey, “Cumhuriyet On Yaşında” başlığı altında ağırlıklı olarak Türklük vurgusu yaparak Cumhuriyet rejimini değerlendirir. Cumhuriyet idaresinin Büyük Türk milletinin ruhuna ne kadar uygun olduğunu anlamak için tarihe bakmak gerektiğini ifade eden İzzet Ulvi Bey, Türk Milletinin başına buyruk, hürriyeti ve hâkimiyeti yüksekliği, şerefliliği seven açık yürekli, duygularını olduğu gibi ve davranışlarını, hareketlerini kimseden çekinmeksizin yapan bir millet olduğunu belirttikten sonra sözlerini şöyle sürdürür:

“Türk Milleti kemalli bir varlık olunca elbette idarelerin en hür ve en mükemmeli olan Cumhuriyet onun ruhuna uyacaktır. Hatta tarihimizdeki malumata bakarak diyeceğim ki bir nevi Cumhuriyet usulünü ilk kuran ve onun feyzinden ilk istifade eden Türklerdir.¹⁹”

Yazar 10 yıl içinde yapılanları da şöyle özetler: *“ Neler oldu? Neler olmadı diyelim. Öyle şeyler yapıldı ki içinde olduğumuz halde bizler bile hayretteyiz.*

¹⁹ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.6-7.

Eski hükümetler boğazına kadar borca batardı. Bütçesi de dolgundu. Böyle olduğu halde esaslı bir şey yapamıyordu. Hem de ne şerefi, ne hakiki istiklâli vardı. Bütün maziden kalmış bataklıklar içinde çırpına, çırpına yıkıldı, gitti.

Milli hükümet, Cumhuriyet devri borç etmek kapısını kapadı. Nisbetle daha dar toprağı, daha dar bütçesi içinde memleketi yükseltecek büyük teşebbüslere girişti. Esaslı ve kurtarıcı inkılâplar yaptı. Bütün engelleri birer ikişer devirdi. Sevgili yurdu şimendiferlerin demir çemberiyle örüyor. Bununla hem vatan korunacak, hem iktisadiyatımız yükselecek.

Yer yer kurulan fabrikalar dumanlarını çıkarmaktadır. Türk malı, Türk eliyle işlenecektir. Eksiklerimiz için başkalarına gitmeyeceğiz. Harap yurt; yükselen asri binalarla Türk'e yakışır surette mamur bir hale konulmağa çalışılıyor. Ne sultan ve halife, ne hurafat bataklığı kalmadı. Çalışma tarzımızla, şeklimizle, her şeyimizle tam ilerlemiş ve medeni milletler gibiyiz.

İçtimaiyatımız çok düzeldi. Milletın yarısı olan kadın muattal bir halde iken kendisine haklar verildi. Erkeğe yardım için bir mani kalmamıştır.

Türk tarihi inkılâbı ile benliğimizi öğrendik. Sevgili dilimizi yabancıların söz istilâsından kurtarmağa çalışıyoruz. Harflerimiz dünyanın en kolay harflerinden üstündür. Bilgisizliğin koyu karanlığından millet haylice kurtuldu.

Bankalarımızda toplanan paralarımızla her millet gibi bizde çok iş görüyoruz. Gömülü küpecik paraları yerine (tasarruf kasaları) var. Çocuk kumbaraları ile bile milyonlar toplandı.

Başka saha ve şubelerde de hep (Cumhuriyet) in insana hayret verici eserleri vardır.

Bir sefaret baş tercümanının gelmesi üzerine alt üst olan (Babıali) yerine bir hariciye vekâleti vardır ki oraya büyük Avrupa diplomatları saygı ile girerler.

Bütün saadet ve istikbalimizin aziz kaynağı cumhuriyetimizdir²⁰.

Derginin yazarlarından Hukuk Doktoru M. Yavuz Bey ise “Hâkimiyeti Milliye ve Cumhuriyet-i İdare” adlı makalesinde her inkılap gibi Türk inkılabının da kendi prensiplerini ve hukuk kaidelerini memlekete hâkim kıldığını yani başarılı olduğunu belirttikten sonra “*İnkılabımız daha esaslı bir değişikliğin ifadesi olmak üzere varisi olduğu devletin bünye ve şahsiyetini değiştirdi. 29 teşrinievvel 1923 de ilan edilen Cumhuriyet yalnız saltanat müessesesinin Türkiye’de ebediyen tarihe intikalini ifade etmekle kalmamış aynı zamanda*

²⁰ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüşhası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.8.

karışık unsurlar ve milliyetler devleti olan Osmanlı imparatorluğunun batmasını ve yerine tekemmül etmiş bir vahdet halinde milli Türk devletinin doğmasını katileştirmiş ve hukukileştirmiştir” diyerek milli devlet kavramının önemine dikkat çekmektedir²¹. Öte yandan Türk Cumhuriyeti teşkilat-ı esasiyesinin ve onu yaratan inkılabın ana prensibini halk hakimiyetinin yani demokrasinin teşkil ettiğini ifade eden yazar buna aykırı olarak bir sınıf veya zümrenin hakimiyetini millet hakimiyeti yerine ikame etmek isteyen ideolojilerin -ister sağa ister sola teveccüh etsin- teşkilatı esasiyenin ruhuna aykırı olduğunu ve dış cereyanlara ayak uydurmaya çalışmanın da bir hata olduğunu belirtir²².

Özel sayının bir diğer önemli makalesi de Temyiz Mahkemesi İcra ve İflas Dairesi Reisi Fuat Hulusi Bey tarafından kaleme alınmıştır. “Adli İnkılabımız” adlı makalesinde yazar, Cumhuriyetin memlekete ve milli adalete en büyük armağanlarından birinin hukuk inkılabı olduğunu, yeni kanunların nasıl bir Rönesans meydana getirdiğini Osmanlı adliyesine bir göz atmakla anlaşılabileceğini ifade eder ve sözlerini şöyle sürdürür: “*Adliyemize hayat feyzi ancak sevgili Cumhuriyetin ilk günlerinde erişebilmiştir. Yakın şarkın bu büyük İsviçresinde medeni kanunların en ilerisinde sayılan İsviçre kanunu henüz yedinci yılını yaşıyor. Bu kanun bize hayat tecrübelerinden ve medeniyet düsturlarından ilham alan canlı hukukun zevkini ve aşkı tanıttı. Anladık ki toprak çocuğuna yardım ne gökten, ne buluttan, ancak ve ancak kendinden olur.*

Müterakki ve ileri milletler bu hakikati çoktan görmüş, anlamış ve dini itikadatta vicdanların serbestliğini zerre kadar ihlâl etmemekle beraber din duygularını dünya işlerinden ve hukuk prensiplerini dini telakkilerden tamamıyla ayırmış bulunuyor. Lâikliğin medeni milletlere verdiği en büyük feyiz ve inşirah siyasetin teşrii ve hukuki sahasında görülür.

İnsanları idare edecek kanunların yine insanlar tarafından vücuda getirilmesi akıl, mantık, hikmet ve tecrübe mahsulü olan esaslı bir intibahtır. İlahi denilen ve bunun için yerinde sayan, dikildiği noktada saplanıp kalan hukuk mefhumu yerine beşeri olduğunu söylemekten çekinmeyen ve insan eliyle insanlar için dikilip insan hayatıyla birlikte yürütülen hukukun otağı bu suretle kurulmuş oldu. Cumhuriyet bize en asri ve ileri kanunları bütün şerhlerinin tercümeleri ve izahları ile verdi. Bunları dikkatle okuyan ve doğru anlayan bir kimsede yeni ve muasır hukuk zihniyetinin inkişaf bulmamasına imkân yoktur²³.

²¹ Halk Evi, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.9-10.

²² Halk Evi, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.12.

²³ Halk Evi, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15,s.17-18.

“İnkılap Dile Geldi” adlı makalesinde Mehmet İlhan, “*Bir ayaklanma ile başlayan inkılabımız, teker teker millet hayatını doldurmağa yeten hamlelerle hızlanmaktan hiçbir an geri kalmamış ve böyle bir kara yazıdan daha doğuşunda yakayı sıyırmıştır. Her biri bir bütünü biribirinden üstün, biribirinden gözde parçaları olan bu hamleler, bizi biraz daha kendimize getirdi, biz her yeni kararımızda biraz daha kendimizi bulduk*” diyerek inkılabın aslında Türk Milletine kendi öz benliğini kazandırdığını ifade eder²⁴.

Bu genel İnkılap ve Cumhuriyet değerlendirmelerinden sonra derginin başyazarı ve Yazı ve Neşriyat Müdürü Faruk Şükrü Bey²⁵ Cumhuriyetin 10 yılda Eskişehir’e kazandırdıklarıyla ilgili olarak “Cumhuriyetten Sonra Eskişehir” adıyla bir makale kaleme alır. “Yakın tarih kazançlarımızın şahididir” diye söze başlayan Faruk Şükrü, Cumhuriyetin Eskişehir’e kazandırdıklarını Eskişehir’in yakın dönem tarihini değerlendirerek anlatmaya başlar ve yapılanları şöyle özetler “*İlkönce içtimaî ve siyasi kıymetlere ehemmiyet verdiler, bu şehir gemisini bu felaket denizinden kurtarmak için bir teşkilata ihtiyaç vardı. Bir kafa ve bir kalp olarak birleşen Eskişehirîliler, uyanık ve olgun bir bütünlükle Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini tekrar kurdular, bir taraftan da Türk Ocağı, Himaye-i etfal, Hilal-i Ahmer gibi teşkilatı yadırgamadılar. Düşman yayılışında işi bozulan ticaret odası yeniden açıldı, belediye intihabı tazelendi, bu işler bittikten sonra çalışma alanında birbirlerinden babayiğit ve yılmaz atılmalarla yürümeğe başladılar*”²⁶.

Faruk Şükrü Bey’in makalesinden anlaşıldığına göre bir tarım şehri olan Eskişehir’de bu alanda Cumhuriyetle birlikte çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tohum ıslah istasyonunun açılması, Çifteler Çiftliği’nin tohum üretme çiftliği haline getirilmesi, şeker pancarı projesi, drayfarming tecrübe istasyonunun açılması bu alandaki önemli faaliyetlerdir²⁷. Yine hayvancılık alanında da önemli gelişmelerin yaşandığına işaret eden yazar, bilhassa köylünün eğitimi konusunda fırka ocakları ve ocak kongrelerinin olumlu etkisinden bahseder. Köylüler için yapılan köy kanunu ile şehirli ile köylü arasında bir farkın kalmadığını belirten yazar, köy idaresinin bir nizam altına alındığını, kadına özel bir statü verildiğini, üfürükçü yerine doktora gidildiğini, edebiyata öz ve temiz dilin, musikiye de türkünün hakim olduğunu

²⁴ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15, s.38

²⁵ Soyadı Yasası ile “Yersel” soyadını alan Faruk Şükrü bey Halkevinin en aktif elemanlarından birisidir.1897 yılında Afyon’da doğan Faruk Şükrü Bey, ilk ve orta öğrenimini Afyonda bitirmiş, İstanbul Feyziâti lisesinden mezun olduktan sonra askere alınmış, I.Dünya savaşında esir olmuş, “Hindistan Esareti”, “Esirin Defteri” ve “Makedonya” adlı üç eserini bu esaret sırasında yazmıştır. Afyon’da 1923 yılında “İnkılap” isimli bir gazete çıkarmaya hazırlanırken Eskişehir’e gelerek, 1925 yılında Abdurrahman Ünügür’le birlikte Sakarya gazetesini çıkarmaya başlamıştır. “Yayla Çocukları” ve “Mehmetçik” isimli iki kitabı bulunan yazar Pınar, Bizimköy, Porsuk, İnkılap, Karadayı, Hür Millet, Kocatepe gazete ve dergilerini çıkarmıştır. 14 Mayıs 1955’te vefat etmiştir.(İsmail Okyay, **Elli Yıllık Eskişehir Basını**, Eskişehir 1958,s.99-101)

²⁶ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15, s.44.

²⁷ **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15, s.44-74.

vurgular.Yazara göre köylülerde ihtiyaca dönük çalışma kabiliyetinin günden güne yükselmesinin inkılabın köylü ruhunda yarattığı derin bir değişikliktir. Ayrıca cumhuriyet köylüye bütün devlet kapılarını açmış, onların temsilcilerine büyük millet meclisinde bir kürsü vermiş ve 1931 senesinde Eskişehir’de ilk köylü mebus²⁸ seçilmiştir²⁹.Diğer yandan cumhuriyet rejimi memlekette bütün meslekleri organize etmiş, meslek ahlak ve cemaat nizamlarını muasır icaplara göre hazırlamıştır. Bu bağlamda Ticaret ve sanayi odası ıslah edilmiş, bankacılık alanında önemli gelişmeler yaşanmış, Eskişehir bankasıyla birlikte İş bankasının Eskişehir şubesi açılmıştır. Eskişehir’in tabiatının ikliminin iktisadi durumunun bir gereği olarak bir sanayi merkezi olmaya aday olduğunu belirten yazara göre Cumhuriyetin ilanıyla birlikte şehirde on yedi fabrika açılmıştır ki bunların içinde en önemlisi Eskişehir Şeker Fabrikası’dır³⁰. Fabrika açılışıyla ilgili olarak Faruk Şükrü bey’in genel cumhuriyet değerlendirmesi ise şöyledir. *“Cumhuriyet, benliklere, ahlaka, fazilete, milli kıymet ve kabiliyetlere musallat olan kötü bir rejimin yıkılması, Türkün, bütün yüksek cevherleriyle hayat ve zafer zirvesine fırlaması demektir. Cumhuriyet, Türk vatandaşına serbest teneffüs imkânını vermiş, siyasî, içtimaî hakları ferde ve cemaata sunmuş, boğucu müesseseleri yıkarak, içtimaî hey ‘eti, bakir, taze ve körpe bir hüviyetle, insanî ve tabiî mevkiine çıkarmıştır. Hilafeti, tekkeleri, saltanatı bertaraf eden, bizi Arap ve Acem harsının kötü tesirlerinden kurtaran, kadınlığa ailedeki temiz yerini gösteren bu mukaddes rejim, iktisadi sahada da çok feyizli savaşların seferberliğini ilân etmiştir. Düne kadar yarı müstemleke bir devlet olan Türkiye, cumhuriyetten sonradır ki, Avrupa kapitalinin sırttan ve gülümseyen hulullerini yenmiş, memleketi, garp sanayiinin satış pazarı olmaktan çıkarmış, yeni bir Türk sanayi hayatı tesis etmiştir. Bizim için Eskişehir şeker fabrikası basit ve mevzii bir teşebbüsü değil, milli iktisat nam ve hesabına manidar ve kurtarıcı bir hamleyi müjdelemektedir.”*³¹Faruk Şükrü Cumhuriyetin ziraat, ticaret ve sanayide bütün nimetlerini elle tutulur gözle görülür bir madde halinde sunduğunu, iş ve istihsal alanında büyük fırsatlar verdiğini belirttiikten sonra fikir ve irfan hayatında da göz kamaştırıcı bir hamle ve hareket

²⁸ Bahse konu ilk köylü mebus Cafer Sayılır’dır. Cafer Sayılır 1304 (1888)’te Eskişehir’in - Türkmentokat Köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünde tamamladıktan sonra ailenin sahip olduğu arazide çiftçilikle meşgul oldu. I. Dünya Savaşı seferberliğinde askere alınarak önce Yemen, sonra Çanakkale cephelerinde savaşa katılarak yaralandı, 11 sene boyunca askerlik yaptı.Milli Mücadelede köy muhtarı olarak Yunanlılara karşı çıkması ve köyünü savunması nedeni ile tutsak edildi, ancak kısa bir süre sonra kaçıp kurtulmayı başardı.TBMM'nin IV. Dönem yapılan seçimlerinde Atatürk'ün teklifi ile Eskişehir milletvekili seçildi. 4 Mayıs 1931'de Meclise katılarak II. toplantı yılı başından itibaren dönem sonuna kadar Tarım Komisyonunda çalıştı. Meclisten ayrıldıktan sonra köyüne dönerek tarım ile uğraşısını sürdürdü. 6 Mayıs 1947'de vefat etti. Eskişehir - Odunpazarı Mezarlığında toprağa verildi. (http://wapedia.mobi/tr/Cafer_Sayılır)

²⁹**Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15, s.88-90.

³⁰Yazara göre Eskişehir şeker fabrikası dünyanın en büyük müesseselerinden biridir. **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15, s.110

³¹**Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15, s. 110-111.

yarattığını belirtir. Yazara göre arap harfleriyle şiirini, edebiyatını, dilini berbat edilen Türk milleti yeni Türk harfleri ile düşündüğü gibi söylemek ve söylediği gibi yazmak imkânına kavuştu. Bundan sonra millet mektepleri açıldı. Eskişehir vilayetinde yeni harflerin kabulünden bu tarihe kadar 137 kadın 279 erkek dershanesi açılmış bunlara 12817 erkek 6428 kadın devam etmiş 5646 erkek 1361 kadın diploma almıştır.1923 yılında Eskişehir’de toplam 60 okul ve bunların içinde 14000 öğrenci varken 1927’de 99’ çıkarıldı 1932 yılında öğrenci toplamı 7514’e ulaştı³².

Sonuç

Hiç şüphe yok ki Halkevleri halkın Atatürk İnkılapları doğrultusunda siyasal ve ideolojik eğitimlerini gerçekleştirmek amacıyla kurulan örgütlerdi. Reşit Galip Bey’in Halkevlerinin açılışı münasebetiyle yaptığı konuşmada³³ belirttiği gibi on dokuz yıl millî kültür sahasında çalışmış olan Türk ocaklarında geçirilen tecrübelerden yararlanılarak, devrim hareketleri ve cumhuriyet rejimi halka anlatılmaya ve benimsetilmeye çalışılmıştır. Eskişehir Halkevi de yerel yazarları vasıtasıyla bu amaca hizmet yolunda büyük gayret sarf etmiştir. Halkevi Dergisinin özel sayısında serdedilen ve burada kısmen aktarmaya çalıştığımız fikirler, hemen hemen derginin bütün sayılarında dile getirilen, yazarların kendi bilgi ve görgülerinin ötesinde temel çerçevesi çizilmiş, ideolojik olarak kapsamı belli, Cumhuriyetin ve İnkılapların içselleştirilmesi gayretine dönüktür. Bu bağlamda genel olarak Cumhuriyete ve inkılaplara övgüler yapılırken inkılabın ruhuna uygun olarak, hilafetin kaldırılması, şapka inkılabı, kadın erkek eşitliği ve özellikle laiklik ön plana çıkarılmış ve Cumhuriyetin şehre getirdiği yenilikler, değişim ve dönüşüm vurgulanmıştır.

³² **Halk Evi**, Cumhuriyetin Onuncu yıl Dönümü Fevkâlade Nüshası, 29 Teşrin-i evvel 933, S.13-15, s.120-121.

³³ **Atatürk ve Halkevleri, Atatürkçü düşünce Üzerine Makaleler**, Halkevleri Atatürk Enstitüsü, Ankara, s.30

KAYNAKÇA

Atatürk ve Halkevleri, Atatürkçü düşünce Üzerine Makaleler, Halkevleri Atatürk Enstitüsü, Ankara, 1974.

Eskişehir, **15 yılın Kitabı**, (çıkaran:CHP Eskişehir il Yönetim Kurulu) İstanbul Tarihsiz.

Halk Evi, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası, 29 Teşrin-i evvel (1)933, No 13-15.

http://wapedia.mobi/tr/Cafer_Sayılır

Okyay, İsmail, **Elli Yıllık Eskişehir Basımı**, Eskişehir 1958.

Şimşek, Sefa, **Bir ideolojik Seferberlik Deneyimi, Halkevleri, 1932-1951**,İstanbul 2002.

TBMM Kanunlar Dergisi, TBMM Basımevi, Ankara, 1951, Dönem.9, Cilt.33.

T.C. Eskişehir Ticaret ve Sanayi Odası Bülteni, Eskişehir 1933.

T.C. Resmi Gazete 26 Haziran 1933, Sayı 2437, s. 1(Kanun no:2305)

T.C. Resmi Gazete 15 Temmuz 1933, Sayı 2452, s.(Kararname no:14441)

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 7882, 11.08.1951 (Kanun No: 5830).

Yalçın, E. Semih, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I,Kaynaklar**, Ankara 2004.

Yeşilkaya, Neşe G., “Halkevleri” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce,Kemalizm**, c.2, İstanbul 2002.